

*Szanowni Czytelnicy i Czytelniczki,
Wielce Szanowni Państwo,*

tom *Inter verba – inter gentes* powstał z okazji 100. rocznicy urodzin Karla Dedeciusa we współpracy Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Europejskiego Viadrina i jest poświęcony wielkim zasługom pisarza, tłumacza literatury, budowniczego mostów i pośrednika między kulturami dla polsko-niemieckiego porozumienia i przyjaźni. Autorki i autorzy tego tomu prowadzą Państwa przez najważniejsze etapy życia i działalności twórczej Europejczyka z Łodzi, który swoimi tłumaczeniami literackimi – wśród nich dzieł takich pisarzy, jak Wisława Szymborska, Czesław Miłosz, Tadeusz Różewicz i Zbigniew Herbert – otworzył niemieckiej publiczności bramę do polskiej literatury i kultury.

Historia życia Karla Dedeciusa zaczyna się w Łodzi, gdzie urodził się w niemieckiej rodzinie, ale uczęszczał do polskiego gimnazjum. Kolejne losy zawiodły go w 1941 roku najpierw do Frankfurtu nad Odrą, w którym pobyt miał się stać dla niego „brzemienny w skutki”¹. Stamtąd musiał w 1942 roku wyruszyć na wojnę pod Stalingrad. Z sowieckiej niewoli wrócił dopiero siedem lat później. „To osobiste doświadczenie z Frankfurtem nad Odrą, a potem ostateczne przekroczenie Frankenfurtu² we Frankfurcie nad Menem, nie mogło pozostać bez konsekwencji dla mojego życia. [...] Tutaj jest miejsce, gdzie wszystko to, co miałem okazję przemyśleć i stworzyć – znajduje opiekę i kontynuację”.

W 2001 roku Dedecius przekazał swoje osobiste archiwum Uniwersytetowi Europejskiemu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Od 2004 roku Archiwum im. Karla Dedeciusa przy Collegium Polonicum po polskiej stronie Odry przechowuje nie tylko Jego zbiory, ale też zbiory innych znamienitych tłumaczy z języka polskiego na niemiecki oraz z niemieckiego na polski, jednak spuścizna patrona Archiwum pozostaje najobszerniejsza. Z Viadriną Dedecius pozostał związany do swojej śmierci

¹ Wyrażenie użyte przez Karla Dedeciusa w mowie wygłoszonej w czasie uroczystości przyznania mu doktoratu honoris causa Wydziału Kulturoznawstwa na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (2011). Niepublikowany maszynopis tego wystąpienia przechowywany jest w Archiwum im. Karla Dedeciusa – Dalsze cytaty pochodzą również z tego tekstu.

² Frankenfurt (z niem.) – bród Franków (przyp. tłum.).

w 2016 roku. W tym czasie wspierał pracę Archiwum i Fundacji jako ich mentor i przyjaciel. Od czasu powołania do życia Fundacji im. Karla Dedeciusa w 2013 roku sprawuje ona opiekę nad Jego dziełem oraz pielęgnuje Jego duchowy testament, sprzyjając współpracy tłumaczek i tłumaczy z języka polskiego na niemiecki (i odwrotnie), a także dzięki międzynarodowym projektom oraz inicjatywom niosąc dalej ideę Dedeciusa, polegającą na pogłębianiu polsko-niemieckiego dialogu kulturowego Jesteśmy wdzięczni, że Jego rodzina angażuje się w te prace.

12 Kontynuacja dziedzictwa Dedeciusa dzięki pracy archiwum i fundacji jest dla Uniwersytetu Europejskiego Viadrina ogromnym zaszczytem, gdyż od momentu jego powstania na polsko-niemieckiej granicy jest on powołany do pogłębiania polsko-niemieckiego pojednania i przyjaźni. Działalność ta nabiera szczególnej wartości poprzez współpracę z licznymi instytucjami, z naszymi partnerami z Polski i Niemiec. Oprócz publikacji tego tomu jubileuszowego planowane są również kolejne transgraniczne uroczystości z okazji setnej rocznicy urodzin Karla Dedeciusa. W ich przygotowaniu wezmą udział: Uniwersytet Łódzki, Europejski Uniwersytet Viadrina, Fundacja im. Karla Dedeciusa oraz Niemiecki Instytut Spraw Polskich w Darmstadt, który Karl Dedecius założył w 1980 roku, ustanawiając go ważną instytucją, mającą na celu podtrzymywanie stosunków polsko-niemieckich i promocję wiedzy o historii i kulturze Polski, a także jej europejskiej współczesności. Wszystkim osobom zaangażowanym w prace związane z jubileuszowymi wydarzeniami bardzo dziękuję!

Dedecius – Europejczyk z Łodzi, tłumacz literatury i budowniczy mostów – powiedział w swojej mowie dziękczynnej z okazji przyznania Mu doktoratu honoris causa Wydziału Kulturoznawstwa na Viadrinie: „Życie to partnerstwo, partnerstwo zaś zakłada dialog, a nie monolog, który każdy wygłasza sam do siebie, nie zauważając na drugą osobę albo kierując go przeciw niej, partnerstwo to wspólne mówienie – do siebie nawzajem”. Przesłanie Dedeciusa propagującego zbliżenie i przyjaźń poprzez dialog pozostaje aktualne także w dzisiejszej Europie, gdyż „język – instrument nas wszystkich – jest niezwykle wrażliwym narzędziem dialogu. Jeśli nie zachowamy ładu w języku, nie uda się nam zaprowadzić ładu w pojęciach, a tym samym we wzajemnych stosunkach. Ani w historii, ani w teraźniejszości”.

*Prof. dr Julia von Blumenthal
Prezydentka Uniwersytetu Europejskiego Viadrina
we Frankfurcie nad Odrą*

Przekład: Sława Lisiecka

*Verehrte Leserinnen und Leser,
sehr geehrte Damen und Herren,*

der Band *Inter verba – Inter gentes* ist anlässlich des 100. Geburtstags von Karl Dedecius in Zusammenarbeit der Universität Lodz und der Europa-Universität Viadrina entstanden und den großen Verdiensten des Schriftstellers, Literaturübersetzers, Brückenbauers und Kulturvermittlers Karl Dedecius um die deutsch-polnische Verständigung und Freundschaft gewidmet. Die Autorinnen und Autoren des Bandes führen Sie durch die wichtigsten Stationen im Leben und schöpferischen Wirken des Europäers aus Lodz, der mit seinen literarischen Übersetzungen – darunter Werke der Literaten Wisława Szymborska, Czesław Miłosz, Tadeusz Różewicz und Zbigniew Herbert – dem deutschen Publikum einen Zugang zur polnischen Literatur und Kultur eröffnete.

Die Lebensgeschichte Karl Dedecius beginnt in Lodz, wo er als Sohn einer deutschen Familie geboren wurde und ein polnisches Gymnasium besuchte. Sein Weg führte ihn im Jahr 1941 erstmals nach Frankfurt (Oder), die für ihn eine „geradezu schicksalshafte Stadt“¹ werden sollte. Aus Frankfurt (Oder) musste Dedecius 1942 in den Krieg nach Stalingrad aufbrechen, zurück kam er erst sieben Jahre später aus sowjetischer Kriegsgefangenschaft. „Diese private Erfahrung mit der Stadt Frankfurt an der Oder, dann das endgültige Überschreiten der Franken-Furt in Frankfurt am Main, konnte für mein Leben nicht ohne Folgen bleiben. [...] Hier ist der Ort, wo alles das, was ich zu denken und zu wirken Gelegenheit hatte – nun Betreuung und Fortsetzung findet. Mein Erbe? Ein kleines Dankeschön“.

Im Jahr 2001 übergab Dedecius sein persönliches Archiv der Europa-Universität Viadrina. Seit 2004 werden im Karl Dedecius Archiv am Collegium Polonicum auf der polnischen Seite der Oder auch andere Bestände namhafter Übersetzer aus dem Polnischen ins Deutsche sowie aus dem Deutschen ins Polnische aufbewahrt. Sein eigener Nachlass ist bis heute jedoch der umfangreichste des Archivs. Bis zu seinem Tod im Jahr

¹ Karl Dedecius (2011) in seiner Dankesrede anlässlich der Verleihung der Ehrendoktorwürde der Kulturwissenschaftlichen Fakultät der Europa-Universität Viadrina Frankfurt (Oder). Auch das danach folgende Zitat stammt aus dieser Rede, das Typoskript befindet sich im Karl Dedecius Archiv.

2016 blieb Karl Dedecius der Viadrina in Frankfurt (Oder) verbunden und hat die Arbeit des Archivs und der Karl Dedecius Stiftung stets als Mentor und Freund begleitet. Seit ihrer Gründung im Jahr 2013 betreut die Karl Dedecius Stiftung das Werk des Übersetzers und pflegt sein geistiges Vermächtnis, in dem sie die Zusammenarbeit deutsch-polnischer Übersetzerinnen und Übersetzer fördert und mit grenzüberschreitenden Projekten und Initiativen Dedecius Idee der deutsch-polnischen Annäherung im Kulturdialog weiterträgt. Wir sind dankbar, dass seine Familie diese Arbeit mit großer Anteilnahme begleitet.

Das Erbe Dedecius durch die Arbeit des Archivs und der Stiftung fortzuführen, ist für die Viadrina – als Europa-Universität seit ihrer Gründung an der deutsch-polnischen Grenze in besonderer Weise der deutsch-polnischen Versöhnung und der Europäischen Einigung verpflichtet – eine große Ehre. Es ist von unschätzbarem Wert, dieser Arbeit in vielzähligen Kooperation nachgehen zu können – gemeinsam mit unseren polnischen Partnern und dem Deutschen Polen-Institut Darmstadt, das Karl Dedecius 1980 gründete und als bedeutende Institution der Pflege der deutsch-polnischen Beziehungen und der Förderung des Wissens über die polnische Gesellschaft und Kultur in der europäischen Geschichte und Gegenwart etablierte. Wie dieser Jubiläumsband sind auch weitere Feierlichkeiten anlässlich des 100. Geburtstags des Kulturvermittlers Karl Dedecius sowie vielfach grenzüberschreitende Kooperationsprojekte geplant, die insbesondere in enger Partnerschaft zwischen der Universität Lodz, der Viadrina und der Karl Dedecius Stiftung sowie des Deutschen Polen-Instituts Darmstadt realisiert werden. Allen, die daran mitwirken, danke ich sehr!

Der Europäer aus Lodz, der Literaturübersetzer und Brückenbauer Dedecius sagte in seiner Dankesrede anlässlich der Verleihung der Ehrendoktorwürde der Kulturwissenschaftlichen Fakultät an der Viadrina: „Leben ist Partnerschaft, Partnerschaft setzt den Dialog voraus, nicht das monologische Reden aneinander vorbei, über den anderen hinweg oder gegen den anderen, sondern das Reden miteinander, zueinander“. Seine Botschaft von der Annäherung und Freundschaft im Dialog ist auch heute nach wie vor hochaktuell in Europa, denn „Sprache – unser aller Instrument – ist das hochempfindliche Werkzeug des Dialogs. Wenn wir sie nicht in Ordnung halten, bringen wir auch die Begriffe nicht in Ordnung und damit auch die Verhältnisse nicht. Nicht die Geschichte, nicht die Gegenwart“.

*Prof. Dr. Julia von Blumenthal
Präsidentin der Europa-Universität Viadrina
Frankfurt (Oder)*